

Μάθημα 56ο

Ἡ διαδικασία τῆς ἁμαρτίας.

Τά πάθη (Α΄)

Κεῖνη τήν κρίσιμη στιγμή, παιδιά, πού οἱ πρωτόπλαστοι ἀποφάσισαν νά παραβοῦν τό θέλημα τοῦ Θεοῦ καί νά ἱκανοποιήσουν τό δικό τους θέλημα, πού ἤδη συντονίστηκε μέ τό θέλημα τοῦ σατανᾶ, δημιουργήθηκε στήν ψυχή τους ἕνα ἀκόμη στοιχεῖο, στά ὅσα εἴπαμε μέχρι τώρα, τό στοιχεῖο τοῦ πάθους· τό πάθος.

Εἶναι γνωστό ὅτι εὐθύς μετά τήν πώση τῶν πρωτοπλάστων ἔμεινε ὡς μόνιμη πλέον κατάσταση σέ ὅλους τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀδάμ ἡ κλίση πρὸς τό κακό. Εἶναι αὐτό πού λέμε *προπατορικό ἁμάρτημα*, πού ἐμφανίζεται ὡς κλίση, ὡς ροπή, σέ ὅλους μας. Τό λέει ἐξ ἄλλου ὁ ἴδιος ὁ Θεός αὐτό στό βιβλίο τῆς Γενέσεως, στό 6ο κεφάλαιο, στόν 5ο στίχο, ὅταν ἤδη, στήν ἐποχή τοῦ Νῶε, εἶχαν ὅλοι ἐξαχρειωθεῖ. Σημειώνει ἐκεῖ ὁ Θεός, διά τοῦ θεοπνεύστου Μωυσέως: «*Ἰδὼν δὲ Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πᾶς τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ πάσας τὰς ἡμέρας*».

Εἶδε, λέει, ὁ Θεός ὅτι πληθύνθηκαν οἱ κακίες τῶν ἀνθρώπων πάνω στή γῆ, καί ὁ καθένas διανοεῖται καθεμερινά μέσα στήν ψυχὴ του τὴν πονηριά μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια.

Ὡστε, πράγματι, ἓνα κουσούρι –νά τό πῶ ἔτσι, ἀπλοελληνικά– πού ἔμεινε πλάι στήν ἐνοχὴ τῶν πρωτοπλάστων καί τῶν ἀπογόνων τους ἔναντι τοῦ Θεοῦ εἶναι καί αὐτό, αὐτὴ ἡ ροπή, αὐτὴ ἡ κλίση πρὸς τό κακό.

Γι' αὐτό βλέπουμε ἀκόμη καί μικρά παιδάκια, ἀπὸ τὴν κούνια τους μικρά παιδιά, τά βλέπουμε νά εἶναι θηριάκια! Βλέπουμε τό μικρό παιδί νά εἶναι ἓνα μικρό θηρίο, δηλαδή νά ἔχει ἓναν ἀτομισμὸ καί ἓναν ἐγωισμό... ἄλλο πράγμα! Ὅταν τό μικρό παιδί ἀντιληφθεῖ ὅτι ὑπάρχει ἓνα ἄλλο παιδάκι ἀντίζηλος, πού μπορεῖ κάποιος νά τοῦ ἔχουν δώσει κάτι, αὐτό θά ζηλέψει, θά πάει νά τοῦ βγάλει τά μάτια... μὲ κάθε τρόπο θά προσπαθήσει νά ἐπικρατήσῃ!

Θά ἀναρρωτιόταν κανεὶς: *Μήπως τό μικρό παιδί εἶδε κάποιο κακό παραδειγμα;*

Βεβαίως, παιδιά, τό κακό ἀπλώνεται καί ἐκ τοῦ παραδείγματος· ἀλλὰ τό κακό εἶναι πιά φωλιασμένο μέσα σ' αὐτὴ τὴν ὑπαρξή μας, τό κακό ἔγινε συμφυές, δηλαδή ὑπάρχει μαζί μὲ τὸν ἄνθρωπο. Ἔτσι, αὐτὴ ἡ κλίση πρὸς τό κακό βεβαίως δέν εἶναι ἐκ κατασκευῆς, ἀλλὰ ἐπὶκτητη, καί δέν ἔχει καμμία σχέση μὲ τὴν οὐσία τοῦ ἀνθρώπου, ψυχῆς καί σώματος. Θά λέγαμε ὅτι τό κακό ἔχει γίνῃ μιά δευτέρα φύσις στὸν ἄνθρωπο.

Ὁ ἅγιος Διάδοχος Φωτικῆς λέει: «Τὸ κακόν, οὔτε ἐν φύσει ἐστίν, οὔτε μὴν ἐν φύσει τίς ἐστὶ κακός· κα-

κὸν γάρ τι ὁ Θεὸς οὐκ ἐποίησεν»¹. Τό κακό δέν εἶναι οὔτε φυσικό, οὔτε κανείς εἶναι ἐκ κατασκευῆς κακός, διότι τίποτα κακό δέν δημιούργησε ὁ Θεός. Ἀφοῦ λοιπόν ὁ Θεός δέν δημιούργησε τό κακό, προφανῶς αὐτό δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει. Ἄν ὑπάρχει, πρέπει νά ἀναζητήσουμε κάπου ἄλλοῦ τήν αἰτία του.

Ὅταν λοιπόν λέμε κλίση πρὸς τό κακό, τό ἐπαναλαμβάνω, δέν εἶναι αὐτή ἡ κλίση οὔτε στήν οὐσία τοῦ ἀνθρώπου οὔτε στήν κατασκευή του. Αὐτό νά τό θυμόμαστε καί νά τό γνωρίζουμε πολύ καλά. Γιατί; Διότι ὁ Θεός δέν εἶναι δημιουργός τοῦ κακοῦ, ὀλοτελῶς!

Γι' αὐτό ποτέ κανείς νά μήν πεῖ αὐτήν τή συνηθισμένη κουβέντα πού ἀκοῦμε, ὅτι ἐγώ ἔτσι γεννήθηκα, αὐτή εἶναι ἡ φύση μου. Γιατί, ἄνθρωπε, εἶσαι θυμώδης; Ἔτσι γεννήθηκα λέει! Γιατί εἶσαι τέτοιος τύπος; Γιατί αὐτή εἶναι ἡ φύση μου!

Πολλές φορές τό προβάλλουν αὐτό οἱ ἄνθρωποι, γιατί θέλουν βεβαίως νά δικαιολογηθοῦν, ἐνῶ στήν πραγματικότητα εἶναι ἀδικαιολόγητοι. Διότι, ἀπλούστατα, ἐάν παρουσιάζει κανείς κάτι κακό, αὐτό εἴτε εἶναι κληρονομικό ἀπό τούς γονεῖς του –καθώς αὐτή ἡ κλίση, ἡ ροπή, κληροδοτεῖται στούς ἀπογόνους, πού βεβαίως μποροῦμε νά θεραπεύσουμε, ὅπως θά δοῦμε πιό κάτω– εἴτε ἀκόμη εἶναι ἐπίκτητο, ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος νά τό ἀπέκτησε μέ τόν τρόπο πού ζεῖ.

Πάντως ὅ,τι καί νά εἶναι, ὅπως καί νά εἶναι, εἴτε ἐπίκτητες εἶναι αὐτές οἱ καταστάσεις εἴτε κληρονομικές προδιαθέσεις, τό θέμα εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος, παρὰ

1. Φιλοκαλία, Α' Τόμ. Λόγος ἀσκητικός γ', ἐκδ. Παναγιώτου Ἀθ. Τζελάτη, Ἀθήναι 1893, σ. 141.

ταῦτα, μπορεῖ νά ἐπιτύχει πολλά πράγματα· διότι, στό τέλος-τέλος, διασώζεται ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, πού πράγματι μπορεῖ νά διορθώσει πολλά.

Ποῦ εἶναι λοιπόν τό κακό, αὐτό πού τό κληρονομοῦμε ἀπό τούς προγόνους μας; Τό κακό, εἶπαμε, δέν ὑπάρχει στήν οὐσία οὔτε στήν κατασκευή, ἀλλά, ὅπως λέει πάλι ὁ ἅγιος Διάδοχος Φωτικῆς, «ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς καρδιάς», στήν ἐπιθυμία τῆς καρδιᾶς, ἐκεῖ εἶναι τό κακό, «καί μόνον ἐν τῷ πράττεσθαι»². Δηλαδή εἶναι στήν προαίρεση, σ' αὐτό πού λέμε θέλω ἢ δέν θέλω, κι ἀκόμη στήν πράξη. Ὅταν δηλαδή ἐπιτελῶ μία κακή πράξη, τό κακό εἶναι στήν πράξη, καί ὄχι στήν οὐσία μου οὔτε στήν κατασκευή μου –τό εἶπα τρεῖς φορές. Ἄρα τό κακό εἶναι μία κατάσταση τῆς ψυχῆς, ἔρχεται ἀπ' ἔξω, δέν εἶναι δικό μου, εἶναι παρείσακτο, καί ἄρα εἶναι μία νόσος, μία ἀρρώστια τῆς ὑπάρξεως.

Ἐρχόμαστε ἔτσι νά ρωτήσουμε: Τί εἶναι λοιπόν τό πάθος; Τί εἶναι τά πάθη, αὐτά πού λέμε ὅτι μαστιίζουν τόν ἄνθρωπο; Τό πάθος εἶναι τό τελευταῖο σκαλοπάτι μιᾶς διαδικασίας πού συμβαίνει μέσα στήν ψυχή. Αὐτό τό ἐνυπάρχον κακό, ὡς ἀφετηρία, εἶναι τό ξεκίνημα, ὥστε νά φθάσει κανεῖς σ' ἓνα τελευταῖο σκαλοπάτι, ἀφοῦ θά ἔχει γίνει αὐτή ἡ διαδικασία μέσα στήν ψυχή. Καί τό τελευταῖο αὐτό σκαλοπάτι εἶναι αὐτό ἀκριβῶς πού λέμε πάθος.

Ἀλλά ἄς τά πάρουμε μέ τή σειρά. Ἄς δοῦμε πῶς ξεκινάει τό ἁμάρτημα καί γίνεται πάθος, ὅπως μᾶς ἐξηγεῖ ὠραιότατα ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός.

2. Βλ. *Φιλοκαλία, Α' Τόμ. Λόγος ἀσκητικός γ',* ἐκδ. Παναγιώτου Ἀθ. Τζελάτη, Ἀθήναι 1893, σ. 141.

Μᾶς ἐνδιαφέρει ὅλους, παιδιά. Ἔχει πολλή σημασία. Διότι οἱ πρωτόπλαστοι δέν εἶχαν καμμία ἁμαρτία· πολύ δέ παραπάνω δέν εἶχαν κανένα πάθος. Ἔτσι, ὅταν ξεκινοῦν, ὅπως σᾶς εἶπα στήν ἀρχή, καί ἀποφασίζουν νά παραβοῦν τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖ γίνεται μία ἁμαρτία. Αὕτη ἡ ἁμαρτία, ἐπαναλαμβανόμενη καί χρονίζουσα, ὅπως θά δοῦμε λίγο πιό κάτω, φθάνει νά γίνει πάθος.

Ἀλλά ἄς δοῦμε τώρα τί διαδικασία μπορεῖ νά ἔχει ἡ ἁμαρτία μέσα στήν ἀνθρώπινη ψυχή. Σᾶς ἐξήγησα ὅτι θά χρησιμοποιήσουμε τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό.

Πρῶτο σημεῖο· εἶναι ἡ προσβολή.

Λέει γι' αὐτήν: «Καί προσβολή μέν ἐστίν ἡ ἀπλῶς γινομένη παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ὑπόμνησις· οἷον ποιήσων τότε ἢ τότε. Ὡς ἐπὶ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν, Εἰπέ, ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. Τοῦτο, ὡς εἴρηται, οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστι.»³ Δηλαδή: Καί προσβολή μέν εἶναι αὕτη πού γίνεται ἀπλῶς ἀπό τόν ἐχθρό, τόν διάβολο, ὡς ὑπόμνηση, πού λέει κάνε αὐτό ἢ ἐκεῖνο, ὅπως ἔγινε καί μέ τόν Κύριο καί Θεό μας, πού Τοῦ εἶπε Πές νά γίνουν αὐτές οἱ πέτρες ἄρτοι.⁴ Αὐτό δέν προέρχεται ἀπό ἐμᾶς.

Τί εἶναι ἡ προσβολή λοιπόν; Εἶναι τό πρῶτο σκαλοπάτι τῆς ἁμαρτίας, χωρίς ὅμως νά εἶναι ἁμαρτία. Δέν ἀποτελεῖ ἁμαρτία ἡ προσβολή, ἀλλά ἀπλῶς μία ὑπόμνηση ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ, τοῦ διαβόλου.

3. Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν, ψυχικῶν καὶ σωματικῶν, Περὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, PG 95, 93.

4. Ματθ. 4, 3.

Πρέπει νά σᾶς πῶ ἐδῶ ὅτι οἱ πηγές τοῦ κακοῦ κατέληξαν νά εἶναι τρεῖς: ὁ διάβολος, ὁ κόσμος –πού «ὁ-λος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται»⁵, ὅπως λέει ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης– καί ἡ διεφθαρμένη μας φύση. Μπορεῖ ὁ ἴδιος ὁ κόσμος ἢ ὁ διάβολος νά μὴν μᾶς ὑποβάλλουν κάποια ἁμαρτία, κάποιο πειρασμό, ἀλλὰ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι –πού διαθέτουμε διεφθαρμένη φύση– μπορεῖ νά γινόμαστε πηγή ὑποβολῶν τοῦ κακοῦ.⁶

Δέν τό ἐξετάζω ὅμως αὐτή τή στιγμή αὐτό, οὔτε θά τό ἀναλύσω περισσότερο, παρὰ μόνο σᾶς λέω ὅτι ὅταν δεχθοῦμε μία προσβολή, ἀδιάφορο ἀπό ποῦ, ἡ προσβολή αὐτή εἶναι τό πρῶτο σκαλοπάτι τῆς ἁμαρτίας, χωρίς νά εἶναι ἁμαρτία· ἐξαρτᾶται ἀπό ἐμᾶς νά καταλήξει σέ ἁμαρτία. Τήν προσβολή τή δεχόμαστε εἴτε ἀπό τόν διάβολο εἴτε ἀπό τόν κόσμο εἴτε ἀπό τόν διεφθαρμένο ἑαυτό μας, ἀλλὰ καί ἀπό τό ὑποσυνείδητό μας, πού εἶναι χῶρος περιέργων καταστάσεων. Διότι, ὅπως ἡ φαντασία δημιουργήθηκε λίγο πρὶν πέσουν οἱ πρωτόπλαστοι γιά πρώτη φορά, ἔτσι καί τό ὑποσυνείδητο –πού δέν ὑπῆρχε πρῶτα στούς πρωτοπλάστους– δημιουργήθηκε μόλις ἔπεσαν. Αὐτά ὅμως θά τά δοῦμε λίγο πιό κάτω, ἄλλη φορά.

Ἡ προσβολή ἔρχεται ἀπό τόν ἐχθρό νά μᾶς ὑπενθυμίσει κάτι, νά μᾶς πεῖ κάτι, νά μᾶς ὑποβάλει κάτι, νά μᾶς πεῖ *κάνε αὐτό ἢ κάνε ἐκεῖνο*. Ἔτσι ἀκριβῶς καί ὁ Κύριός μας, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, δέχθηκε προσβολή ἐκ μέρους τοῦ πειρασμοῦ, ἐπειδὴ ἦταν καί τέλειος ἄνθρωπος.

5. Α' Ἰωάν. 5, 19.

6. Πρβλ. *Ματθ.* 15, 18-19.

Γιά σκεφτεῖτε –εἶναι κάτι ἀκατανόητο– ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, ὁ Δημιουργός τοῦ παντός, γίνεται τώρα ἀντικείμενο πειρασμοῦ ἐκ μέρους τοῦ σατανᾶ... ὁ ὁποῖος βεβαίως δέν μπορούσε νά βλέπει τόν Θεό Λόγο, τή θεότητά Του, παρὰ ἔβλεπε μόνο τήν ἀνθρώπινη φύση Του.⁷

Ἔτσι, γράφει ἐκεῖ τό ἱερό κείμενο στό *Κατά Ματθαῖον* εὐαγγέλιο, ὁ Ἰησοῦς «ἀνήχθη ὑπὸ τοῦ Πνεύματος πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου»⁸, ὁδηγήθηκε ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα στήν ἔρημο γιά νά πειρασθεῖ ἀπό τόν διάβολο. Φαίνεται περίεργο αὐτό. Θά σᾶς τό ἐξηγήσω μέ δύο μόνο λόγια.

Στόν παράδεισο ἦταν οἱ πρωτόπλαστοι –γιά τούς ὁποίους τόσος λόγος ἔχει γίνει καί τόσα μαθήματα, ἐπειδή ἀποτελοῦν ἓνα ὑπόδειγμα καταστάσεων– καί ἦρθε καί τούς βρῆκε ἐκεῖ ὁ διάβολος. Ὁ παράδεισος πλέον ἔγινε ἔρημος· ἀλλά τώρα τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ὁδηγεῖ τόν Ἰησοῦ στήν ἔρημο. Δέν εἶναι πιά ὁ παράδεισος· εἶναι ἡ ἔρημος. Ἐκεῖ λοιπόν, στήν ἔρημο, δέν πηγαίνει ὁ διάβολος νά βρεῖ τόν Ἰησοῦ, ἀλλά πηγαίνει ὁ Ἰησοῦς νά βρεῖ τόν διάβολο· γίνεται δηλαδή μία ἀντίστροφη κίνηση. Ὁ παλαιός Ἀδάμ δέχθηκε τόν διάβολο· ὁ νέος Ἀδάμ πηγαίνει νά συναντήσῃ τόν διάβολο. Θά σᾶς τό ἐξηγήσω μ' ἓνα ἀπλό παράδειγμα.

Ἕνα μικρό παιδί τρώει ξύλο ἀπό ἓνα μεγάλο παιδί, κάπου στό σχολεῖο, στόν δρόμο, στή γειτονιά. Τό μικρό παιδί τρέχει στό σπίτι του κλαίγοντας, ὅτι ἔφαγε ξύλο ἀπό τό τάδε μεγάλο παιδί. Καί βγαίνει τώρα ὁ

7. Πρβλ. *Ἰωάν.* 1, 18. *Α' Ἰωάν.* 4, 12.

8. *Ματθ.* 4, 1.

πατέρα να δείρει τό παιδί πού ἔδειρε τό παιδί του. Δηλαδή ὁ πατέρας πηγαίνει γυρεύοντας τώρα νά βρεῖ ποιός εἶναι ἐκεῖνος πού κακοποίησε τό παιδί του.

Μέ ἄλλα λόγια, ὁ Χριστός ἦρθε νά συναντήσῃ τόν διάβολο, νά παλέψῃ μαζί του· ἀλλά θά τόν συναντοῦσε μέ ἓναν τρόπο δόλιο! Μή σᾶς φαίνεται παράξενη ἡ λέξη *δόλιο*. Δόλο δέν χρησιμοποίησε ὁ διάβολος στούς πρωτοπλάστους; δόλο λοιπόν θά χρησιμοποιήσῃ καί ὁ Χριστός. Ποῦ εἶναι ὁ δόλος; Ὁ δόλος εἶναι στό ἐξῆς σημεῖο· ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἔχει τή θεότητά Του, ἀλλά δέν φαίνεται· ἔχει ὅμως καί τήν ἀνθρωπότητά Του, πού φαίνεται. Ἀλλά τότε ἡ ἀνθρώπινη φύση, πού εἶναι ἀναμάρτητη, τελικά θά νικήσῃ τόν διάβολο. Καί ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ τό δόλωμα γιά τόν διάβολο, πού θά ἔρθῃ νά Τόν πειράξῃ. Ἀλλά ὁ διάβολος τελικά θά νικηθεῖ. Νίκησε τότε τούς πρωτοπλάστους, τόν πρῶτο Ἀδάμ, ἀλλά τώρα θά νικηθεῖ ἀπό τόν δεύτερο Ἀδάμ.

Γιατί ὅμως ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ λέγεται *δόλωμα*; Ὡραιότατα, πολλοί Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας παρομοιάζουν τήν ὅλη ὑπόθεση ὡς ἐξῆς· λένε ὅτι ὁ δεύτερος Ἀδάμ χρησιμοποίησε τή θεότητά Του ὡς ἄγκιστρο, καί τήν ἀνθρώπινη φύση Του ὡς δόλωμα. Ἦρθε λοιπόν ὁ διάβολος νά φάῃ τό δόλωμα, νά πειράξῃ τόν Ἰησοῦ, τόν ἀνθρωπο Ἰησοῦ, καί ἀγκιστρώθηκε ἀπό τή θεία φύση τοῦ Χριστοῦ· τήν ἔπαθε! Αὐτό δέ κυριολεκτικά συνέβη ὅταν ὁ Χριστός κατέβηκε στόν Ἀδῆ. Ἐκεῖ κατέβηκε ἡ ἀνθρώπινη ψυχή Του, ἐνωμένη πάντοτε μέ τή θεότητά Του. Νόμισε ὁ διάβολος ὅτι κέρδισε τόν Ἰησοῦ καί χάρηκε. Ἀλλά ἔβλεπε μόνο τό δόλωμα· δέν ἔβλεπε τό ἄγκιστρο. Καί ὅταν ἡ θεό-

τητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐνωμένη πάντα μέ τήν ἀνθρώπινη ψυχή Του, κατέβηκε στόν Ἄδη, τότε ἀχρήστευσε τόν Ἄδη καί πῆρε τούς δικαίους ἀπό ἐκεῖ. Εἶναι κάτι τό καταπληκτικό!⁹

Βλέπουμε λοιπόν ἐδῶ ὅτι ὁ Χριστός δέχεται μία προσβολή στήν ἔρημο. Ποιά ἦταν αὐτή ἡ προσβολή; Οἱ γνωστοί τρεῖς πειρασμοί, τούς ὁποίους θά δοῦμε λίγο πιά κάτω. Ὁ Χριστός ἀντέκρουσε τούς πειρασμούς· τούς ἀντέκρουσε ὡς προσβολή, καί προφανῶς δέν ὑ-

9. «Καί τούτου χάριν τὸ τῆς σαρκὸς δέλεαρ περιχανὼν τῷ τῆς θεότητος ἀγκίστρῳ περιεπάρη καὶ οὕτως ἤχθη ὁ δράκων διὰ τοῦ ἀγκίστρου, καθὼς φησιν τῷ Ἰώβ ὁ προαναφωνήσας δι' ἑαυτοῦ τὸ ἐσόμενον, λέγων ὅτι "ἄξις τὸν δράκοντα ἐν ἀγκίστρῳ"» (Αγ. Γρηγορίου Νύσσης, *Περὶ τῆς τριημέρου προθεσμίας τῆς Ἀναστάσεως*, ΕΠΕ 103, 10, 454. Βλ. Ἰώβ 40, 25). «Προγινώσκων οὖν πάλιν ὁ σοφὸς Θεὸς ὅτι οὐκ ἡδύνατο μόνη ἡ ἀνθρωπότης νικῆσαι χωρὶς τῆς θεότητος, ἐκρύβη ἐν αὐτῇ τῇ σαρκὶ ἡ θεότης, ὅπως ὁ διάβολος, θεωρῶν τὴν σάρκα, καὶ μὴ γινώσκων ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ σαρκὶ ἡ θεότης ἐστὶ κεκρυμμένη, προσέλθῃ καὶ προσπαλαίῃ τῷ Χριστῷ, καὶ οὕτως νικηθῇ ὑπὸ τῆς κεκρυμμένης θεότητος. Ὡσπερ γὰρ ὁ ἀλιεύς, βουλόμενος κυνηγῆσαι ἰχθύν, οὐ γυμνὸν τὸ ἄγκιστρον βάλλει εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλ' ἐνδύει ἔξωθεν σκώληκα δόλω τὸ ἄγκιστρον, καὶ οὕτως ῥίπτει αὐτὸ εἰς τὴν θάλασσαν ἐνδεδυμένον τὸν σκώληκα... Θεωρήσας οὖν ὁ διάβολος ἔξωθεν τὸ ἀνθρώπινον καὶ μὴ νοήσας τὴν ἐν αὐτῷ ἔσωθεν ἐγκεκρυμμένην θεότητα, ἐπλανήθη, καὶ προσελθὼν τῇ ἀνθρωπότητι, ἐκρατήθη ὑπὸ τοῦ ἀνειακίστου καὶ ἀκατανικήτου ἀγκίστρου τῆς θεότητος· καὶ οὕτως ἐνίκηθη ὁ μέγας δράκων διάβολος.» (Αγ. Ἀθανασίου, *Ἐρωτήσεις*, ιη', PG 28, 793ABC). Βλ. καὶ ἱεροῦ Χρυσόστομου, *Κατηχητικὸς Λόγος*: «Ὁ ἄδης ἐπικράνθη. Συναντήσας σοι κάτω ἐπικράνθη· καὶ γὰρ καθηρέθη· ἐπικράνθη, καὶ γὰρ ἐνεπαίχθη. Ἔλαβε σῶμα, καὶ Θεῷ περιέτυχεν· ἔλαβε γῆν, καὶ συνήνητησεν οὐρανῷ· ἔλαβεν ὅπερ ἔβλεπε, καὶ πέπτωκεν ὅθεν οὐκ ἔβλεπε. Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ἄδη, τὸ νῆκος;...» (PG 59, 723-724). Πρβλ. Ἠσ. 14, 9. Α' Κορ. 15, 55.

πάρχει καμμία άμαρτία.

Συμπέρασμα. Τό πρώτο στάδιο της άμαρτίας, πού έρχεται άπ' έξω, έρχεται ώς προσβολή. Έάν ό άνθρωπος δέν δεχθεϊ αυτό πού του υποβάλλεται, δέν άμαρτάνει.

Ξέρετε πόση άξία έχει αυτό; Εϊναι πάρα πολλοί άνθρωποι αυτοί πού αισθάνονται πολύ άσχημα μέσα τους όταν έρχονται λογισμοί βρώμικοι, περίεργοι, παράξενοι· καί λένε: Έγώ πρέπει νά είμαι πάρα πολύ άμαρτωλός άνθρωπος... Όχι, δέν είσαι· αυτά εϊναι υποβολές, αυτά εϊναι προσβολές. Μή φοβᾶσαι· δέν είσαι τόσο άμαρτωλός άνθρωπος, όσο θά πίστευες. Διότι γιά εκείνα πού σου έρχονται στό μυαλό, ένῳ εσύ δέν τά θέλεις –προσέξτε, δέν θέλεις!–, δέν είσαι υπεύθυνος· καί έτσι προσπάθησε νά ήσυχάσεις καί νά ήρεμήσεις.

Νά πώς τό λέει ό άγιος Ίωάννης ό Δαμασκηνός: «Τοῦτο, ὡς εἴρηται, οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστι»¹⁰. Τοῦτο, ὅπως έχει λεχθεϊ, δέν εϊναι από μέσα μας, δέν έχουμε καμμία εὐθύνη ἐμεῖς.

Δεύτερο στάδιο της άμαρτίας εϊναι ό συνδυασμός. Εϊναι μιá διαδικασία, ὥσπου νά φτάσουμε στό πάθος, τό τελευταῖο στάδιο. Οἱ λέξεις, οἱ χαρακτηρισμοί, δέν εϊναι δικοί μου· εϊναι του άγίου Ίωάννου του Δαμασκηνοῦ.

Τί εϊναι ό συνδυασμός; Εϊναι, λέει ό άγιος πατήρ, «ή παραδοχή του υποβαλλομένου λογισμοῦ παρὰ του έχθροῦ, καί οἷον μετ' αὐτοῦ μελέτη καί ἐνήδονος ὁμιλία ή παρὰ τῆς προαιρέσεως ἡμῶν». Δηλαδή συνδυα-

10. Στό *Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν, ψυχικῶν καὶ σωματικῶν*, Φιλοκαλία, τόμ. Β΄, σ. 235, καί PG 95, 93.

σμός είναι όταν αρχίσει νά γίνεται παραδοχή τοῦ λογισμοῦ πού ὑποβάλλεται ἀπό τόν ἐχθρό, καί μάλιστα μελέτη καί ἡδονική συντροφιά μαζί του, ἀπό τή δική μας προαίρεση.

Ὅταν ἀρχίσει, δηλαδή, νά γίνεται μία παραδοχή, νά δέχομαι αὐτό πού μοῦ ὑποβλήθηκε. Ὅταν ἀρχίσω ἀκόμη νά τό μελετῶ καί ν' ἀνοίγω διάλογο μαζί μέ τόν διάβολο –εἶδα κάτι, καί μοῦ ἄρεσε– καί μάλιστα ὅταν δέχομαι εὐχάριστα μία συντροφιά μαζί του καί νιώθω τήν ὑποβολή του εὐχάριστη, ἡδονική. Ὅταν μοῦ ἀρέσει ἐκεῖνο πού εἶδα, ἄκουσα ἢ διάβασα, καί ὑπάρχει, ὅπως σᾶς εἶπα, μία παραδοχή, δηλαδή μία κατάσταση, ὅπως λένε ἄλλοι Πατέρες, ἀποδοχῆς τῆς ἁμαρτίας.

Ἀπό ποῦ ἀρχίζει ἡ ἁμαρτία; Ἀπό αὐτό τό σημεῖο. Ὅχι ἀπό τό προηγούμενο, τῆς προσβολῆς, ἀλλά ἀπό αὐτό τό σημεῖο, τοῦ συνδυασμοῦ.

Τρίτο στάδιο εἶναι ἡ συγκατάθεση.

Τί εἶναι ἡ συγκατάθεση; Λέει ὁ ἅγιος Πατήρ: «ἡ κατάνενσις πρὸς τὸ πάθος τοῦ λογισμοῦ»· εἶναι ἡ συγκατάθεση πρὸς τό πάθος τοῦ λογισμοῦ, ἡ συναίνεση, δηλαδή, τό νά πῶ τό ναί. *Ναί, τό δέχομαι, ἐντάξει, τελείωσε, πάει. Τό δέχομαι.*

Τέταρτο στάδιο εἶναι ἡ πάλη.

Πάλη εἶναι, ὅπως γράφει πάλι ὁ ἅγιος Ἰωάννης, «ἡ ἀντίστασις τοῦ λογισμοῦ, ἡ πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ ἐν τῷ λογισμῷ πάθους, ἥτοι τοῦ ἐμπαθοῦς λογισμοῦ, ἡ πρὸς συγκατάθεσιν καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τό δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός, ταῦτα δὲ ἀλλήλοις ἀντίκειται». Δηλαδή ἡ ἀντίσταση τοῦ λογισμοῦ γιὰ τήν ἀναστολή τοῦ πά-

θους πού εἶναι στόν λογισμό, δηλαδή τοῦ ἐμπαθοῦς λογισμοῦ, ἥ γιά τήν συγκατάθεση, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος, γιατί ἡ σάρκα ἐπιθυμεῖ τά ἀντίθετα τοῦ πνεύματος καί τό πνεῦμα τά ἀντίθετα τῆς σάρκας, αὐτά δέ εἶναι ἀντίθετα μεταξύ τους.¹¹

Κάποια στιγμή, ἐνῶ εἶπα τό *ναί*, συνθηκολόγησα μέ τόν ἐχθρό καί τώρα πηγαίνω πρός τήν ἁμαρτία, κάτι μέ ἐνοχλεῖ. Ἄς ποῦμε, εἶδα μία κατάσταση, καί ἀφοῦ τήν ἀποδέχθηκα μέσα μου, θέλω τώρα νά τή βάλω σέ ἐφαρμογή, σέ πράξη· ἀλλά... Ὑπάρχουν μερικά ἀλλά. Αὐτά τά ἀλλά εἶναι μερικά ἀνασταλτικά στοιχεῖα.

Πρῶτα-πρῶτα εἶναι ἡ συνείδηση· ὕστερα εἶναι οἱ ἐντολές τοῦ Θεοῦ· ὕστερα εἶναι καί μερικά ἄλλα, ὅπως τό γενικό ἦθος πού ὑπάρχει, δηλαδή *τί θά πεῖ ἡ κοινωνία, τί θά πεῖ ὁ κόσμος, ἂν τό μάθει ὁ πατέρας μου, ἡ μητέρα μου, ἐάν τό μάθουν στό σχολεῖο, τί θά γίνει...* καί ἔτσι, στήν ἐπιθυμία πού ἤδη ἄρχισε νά ἐγκαθιδρύεται μέσα μου, ἀρχίζω νά βάζω σέ ἐφαρμογή τήν ἀναστολή, καί νά λέω *ὄχι, δέν πρέπει... δέν πρέπει!*

Πάρτε τήν περίπτωση πού θέλω νά κλέψω κάτι. Συμφώνησα μέ τόν ἑαυτό μου, δηλαδή ἀποδέχθηκα τήν ὑποβολή νά κλέψω· ἐντάξει. Τώρα ξεκινᾷ αὐτό νά τό κάνω πράξη, νά πάω νά κλέψω. *Ναί, ἀλλά εἶναι καί ἁμαρτία. Ναί, ἀλλά ἐάν μέ πιάσουν; Ἐάν τό μάθουν οἱ γονεῖς μας; Ἐάν πάω φυλακή; Ἐάν...; Ἐάν...;* Καί τότε αὐτά τά ἐάν δημιουργοῦν μία κατάσταση πού μέ κάνει νά παλεύω μέ τήν προηγούμενη συγκατάθεσή μου. Δηλαδή ἐγώ ὁ ἴδιος παλεύω μέ τόν ἑαυτό μου· *νά τό κάνω; ἤ νά μή τό κάνω;*

11. Βλ. Γαλ. 5, 17.

Βέβαια, υπάρχουν άνθρωποι πού δέν βιώνουν καθόλου αὐτή τήν πάλη· εἶναι αὐτοί πού λέμε ἀδίστακτοι ἄνθρωποι. Λέμε πολλές φορές: *Μά, καλά, μέσα σου δέν ἔνιωσες ἕνα κάτι;... Μέσα σου δέν δημιουργήθηκε ἕνα φρενάρισμα, νά πεῖς: ποῦ πάω; τί πάω νά κάνω;...* Ἐγώ τό ἔχω συναντήσει αὐτό, καί μάλιστα σέ νέους ἀνθρώπους, πού μέ τό παραμικρό, μέ τήν πιό μικρή προσβολή, ἀμέσως συγκατατίθενται, καί δέν γίνεται καμμία πάλη μέσα στήν ψυχή τους. *Καλά, μέ τόση εὐκολία συγκατατέθηκες, χωρίς νά κοντοσταθεῖς λιγάκι; Καμμία δυσκολία!* Αὐτό βέβαια εἶναι θλιβερό· σημαίνει ὅτι ἡ ψυχή πιά ἔχει πάθει κάτι κακό, ἔχει διαστραφεῖ. Ἄς τό προσέξουμε. Ἀντίθετα, μιά ψυχή πού παλεύει, δείχνει ὅτι ἔχει μέσα της ὑγεία. Καί αὐτό εἶναι πάρα πολύ σπουδαῖο, νά ἔχει ἡ ψυχή μέσα της ὑγεία.

Ὑπάρχει ὅμως καί ἕνα ἄλλο σημεῖο πού δημιουργεῖ πάλη μέσα στόν ἄνθρωπο· εἶναι ἐκεῖνο πού λέει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι τό πνεῦμα στρέφεται κατά τῆς σάρκα καί ἀντιστρόφως. Αὐτό βέβαια δέν θά τό ἀναλύσουμε, παιδιά, γιατί ἂν ἔπρεπε νά τό κάνουμε αὐτό μέ ὅσα συνέβησαν μετά τήν πτώση τῶν πρωτοπλάστων, θά βγάζαμε πολλά πράγματα· παίρνω τά κυριότερα.

Ἀπό τήν στιγμή λοιπόν πού οἱ πρωτόπλαστοι ἔπρσαν στήν ἁμαρτία, στήν παράβαση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ἀπό τή στιγμή ἐκείνη ἐπῆλθε μέσα στήν ψυχή τους ἕνας διχασμός. Ὁ διχασμός αὐτός ἦταν ἠθικός καί ὄντολογικός. Ὀντολογικός εἶναι αὐτό πού εἶπε ὁ Θεός· «ἦ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε»¹². Τί εἶναι θάνατος; Εἶναι ὁ χωρισμός ψυχῆς

12. Γέν. 2, 17.

καί σώματος. Τί υφίσταται τώρα ἡ ὕπαρξι; Ἐνα χώρισμα, μία διάσπαση· ἡ ψυχὴ καί τό σῶμα χωρίζουν. Καί ποιός εἶναι ὁ ἠθικός αὐτός χωρισμός; Ὁ ἠθικός εἶναι ὅτι ἀρχίζει νά στρέφεται ἡ σάρκα κατά τοῦ πνεύματος καί τό πνεῦμα κατά τῆς σάρκας. Αὐτό ὅμως εἶναι ἀδιανόητο. Ὁ Θεός ἔκανε τόν ἄνθρωπο νά ἔχει μιά ἀρμονία, μιά συνεργασία ἀνάμεσα στή σάρκα καί τό πνεῦμα. Ἐάν ὑπάρχει τώρα μία ἀντίθεση ἀνάμεσα σ' αὐτά τά δύο, αὐτό συμβαίνει γιατί εἶναι καρπός τῆς πτώσεως τῶν πρωτοπλάστων, ὅπως σᾶς ἐξήγησα.

Μάλιστα, ἐδῶ νά κάνω μία παρέκβαση. Ὅλα τά ἀρχαῖα φιλοσοφικά συστήματα, ὅλες οἱ ἀρχαῖες θρησκείες, ἀλλά καί οἱ σύγχρονες φιλοσοφικές κατευθύνσεις πού ὑπάρχουν, τά φιλοσοφικά συστήματα, ἀκόμα καί σύγχρονα, πού ἀγνοοῦν τόν Χριστιανισμό, ἔχουν ὡς ἀντικείμενό τους πάντοτε τόν ἄνθρωπο. Ποιόν ἄνθρωπο ὅμως ἐξετάζουν; Τόν πεπτωκότα, τόν πεσμένο ἄνθρωπο. Καί προσπαθοῦν νά μάθουν ποιός εἶναι ὁ ἄνθρωπος, τί ιδιότητες ἔχει ὁ ἄνθρωπος. Ἀλλά τό ἀντικείμενό τους εἶναι χαλασμένο.

Θά μοῦ πεῖτε: *Κι ἐμεῖς οἱ Χριστιανοί δέν παίρνουμε νά ἐξετάσουμε τό ἴδιο ἀντικείμενο, δηλαδή τόν ἄνθρωπο;*

Ναί, ἀλλά ἐμεῖς γνωρίζουμε τόν Ἀδάμ πρό τῆς πτώσεως. Ἀλλά τό σημαντικότερο εἶναι τό ἐξῆς –σᾶς τό εἶχα πεῖ καί σέ ἕνα παλιό μάθημα, πέρσι, πρόπερσι, δέν θυμᾶμαι–¹³ ὅτι ἐξετάζουμε τόν Ἰησοῦ Χριστό, πού εἶναι ὁ νέος Ἀδάμ. Ἔτσι, τό ἀντικείμενο τῆς ἀνθρωπο-

13. Βλ. *Ἡ Γένεσις, Τόμος Γ', Μάθημα 31ο*, ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Κομνηνείου, Στόμιον Λαρίσης 2018.

λογικῆς μας μελέτης δέν εἶναι ὁ χαλασμένος ἄνθρωπος, ὁ πεπτωκός, ἀλλά εἶναι ὁ καινούργιος ἄνθρωπος, ὁ νέος Ἀδάμ, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, καί ἔτσι μποροῦμε νά διορθωθοῦμε.

Τί γίνεται λοιπόν μέ ὅλα τά φιλοσοφικά συστήματα, παλαιά καί σύγχρονα, καί μέ ὅλες τίς θρησκείες, παλαιές καί σύγχρονες; Βλέποντας τόν ἄνθρωπο χαλασμένο καί νομίζοντας ὅτι αὐτή εἶναι ἡ κατασκευή του, παρατηροῦν νά ὑπάρχει μιᾶ ἀντίθεση ἀνάμεσα στήν ψυχή καί στό σῶμα. Καί πάνω σ' αὐτή τήν ἀντίθεση, τήν σύγκρουση, κινεῖται, παιδιά, σάν σέ ἄλλο ἄξονα, ὅ,τι συμπεράσμα θά βγάλουμε. Θέλετε ἀκόμη; ὅλη ἡ τέχνη, ὅλη ἡ φιλολογία, ὅ,τι ἐκλεκτό ὑπάρχει ἀπό ἀνθρώπινης παραγωγῆς, περιστρέφεται γύρω ἀπ' αὐτόν τόν ἄξονα, ὅτι δηλαδή ὑπάρχει μιᾶ ἀντίθεση ἀνάμεσα στό πνεῦμα καί τήν ὕλη, στήν ψυχή καί τό σῶμα.

Μάλιστα θά σᾶς πῶ κάτι, πού εἶναι προϊόν αὐτῆς τῆς ὅλης θέσεως. Ὑπάρχει ἡ ἀντίληψη ὅτι γιά νά γίνει κανεῖς –παρακαλῶ, προσέξτε αὐτό τό σημεῖο– καλός λογοτέχνης, νά γράφει σπουδαῖα μυθιστορήματα καί διηγήματα, πρέπει νά ζήσει καταστάσεις βρώμικες, πρέπει νά γευθεῖ τή ζωή ὅπως προσφέρεται σέ ὅλο της τό κατακάθι! Γιά νά γίνει μουσικός, τό ἴδιο πράγμα· πρέπει νά δοκιμάσεις ὅλα τά τερτίπια τῆς ἁμαρτίας... –νά μή σᾶς τά λέω καί βρωμίζω τ' αὐτιά σας!

Ἔτσι, βλέπετε, ὅταν κάποιος ποιητής, καλλιτέχνης ἢ μουσικός εἶναι ἄγνός ἄνθρωπος, ἐπειδή δέν γνώρισε τόν κόσμο τῆς ἁμαρτίας, δέν θεωρεῖται ὅτι εἶναι σπουδαῖος. Ἀπεναντίας, βλέπετε τοὺς λογοτεχνίζοντες πολλές φορές νά παίρνουν ὕφος σχετικό, μέ τά μαλλιά

τους, μέ τό ντύσιμό τους, μέ τόν τρόπο τους. Μιά τούς βλέπετε νά καπνίζουν, τήν ἄλλη τούς βλέπετε νά ἔχουν φιλενάδες... μία τούς βλέπετε νά πίνουν ναρκωτικά, τήν ἄλλη νά εἶναι σέ κέντρα διαφθορᾶς καί ἁμαρτίας... Ἔτσι, πολλές φορές, σέ ἐκπομπές τῆς τηλεοράσεως καί τοῦ ραδιοφώνου, προβάλλουν τέτοια πρότυπα, τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ εἶναι τέτοια καί τέτοια, λέγοντας ὅτι συγχάζουν σ' ἐκεῖνα τὰ κέντρα, ὅτι ἔχουν μπερδευτεῖ μ' ἐκείνους τούς φίλους καί ἐκεῖνες τίς φιλενάδες, ὅτι μ' ἐκεῖνες τίς βρώμικες ὑποθέσεις ἔχουν ἀνακατευτεῖ... Καί παρουσιάζουν ὡς πρότυπα αὐτοὺς τούς τύπους!

Καταλάβετε γιατί καί ἀπό ποῦ ξεκινοῦν ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα; Ξεκινοῦν ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν ἀντίθεση ψυχῆς καί σώματος. Ἡ ἀντίθεση ὅμως αὐτὴ δέν εἶναι ἐκ κατασκευῆς, ἀπὸ τὴ φύση μας, ἀλλὰ προῆλθε ἀπὸ ἓνα γεγονός θλιβερό. Ἄν γιὰ μιά στιγμή λοιπόν ἡ σάρκα σου, παιδάκι μου, αἰσθάνεται κάποια ὁρμὴ πρὸς τὴν ἁμαρτία, ἡ ψυχὴ σου ὅμως σοῦ λέει ὅχι, δέν τό θέλω αὐτό, βλέπεις νά ὑπάρχει μιά ἀντίθεση. Αὐτὴ ἡ ἀντίθεση εἶπαμε ὅτι ὀφείλεται σ' αὐτόν τόν χωρισμό, σ' αὐτὴ τὴν ἀντιδικία, ὅς τό ποῦμε ἔτσι, ψυχῆς καί σώματος· εἶναι προϊόν τῶν πρωτοπλάστων, τῆς ἁμαρτίας, τῆς πτώσεως. Τότε θά γίνει πάλι, θά παλέψεις, καί ἀναμφίβολα πρέπει νά νικήσει τό ἀγαθό, νά νικήσει τό καλό.

Μετά τὴν *πάλη* ἔχουμε τὴν *ἐνέργεια*.

Τί εἶναι ἡ *ἐνέργεια*; Εἶναι ἡ ἴδια ἡ πράξη πιά. Ἐάν δηλαδή τελικὰ δέν κατάφερες νά νικήσεις κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πάλης ἀλλὰ νικήθηκες, τότε προχωρεῖς στό πέμπτο στάδιο, πού εἶναι ἡ *ἐνέργεια*.

Λέει πάλι ὁ ἅγιος Ἰωάννης: «*Αὕτη ἡ προᾶξις τοῦ*

ἐν συγκαταθέσει ἐμπαθοῦς λογισμοῦ»· αὐτή εἶναι ἡ ἐφαρμογή τοῦ ἐμπαθοῦς λογισμοῦ πού ἔδωσες τήν συγκατάθεσή σου. Ὅ,τι σκέφτηκες, ὅ,τι ἀποφάσισες τό βάζεις πιά σέ ἐφαρμογή. Εἶναι ἡ πράξη.

Μετά τήν πράξη –βλέπετε, δέν τελειώσαμε– εἶναι καί κάτι ἄλλο. Ἡ πράξη θά ἐπαναληφθεῖ, θά γίνει καί δεύτερη φορά. Τή δεύτερη φορά θά εἶναι εὐκολότερη, καί τήν τρίτη φορά ἀκόμη πιο εὐκολη. Ἔτσι ἐξηγεῖται τό ὅτι, ὅταν κάποιος ἔκανε μιά ἁμαρτία πέντε, δέκα, εἴκοσι, πενήντα φορές, νά μήν ἔχει πλέον δισταγμό, ὅπως εἶπα καί προηγουμένως, νά μήν ὑπάρχει ἡ πάλι, ἀλλά ἄνετα πλέον νά ἀκολουθεῖ τήν ἁμαρτία· ἄνετα!

Θέλετε νά σᾶς πῶ κάτι ἀκόμη; Ἐνα φαινόμενο τῆς ἐποχῆς μας, πού δυστυχῶς εἶναι δυσοίωνα γιά τήν ἐπιβίωσή μας τήν πνευματική, εἶναι τό νά θεωροῦμε πιά, αὐτό ἀπό τό ὁποῖο νικηθήκαμε ὅτι εἶναι ἀρετή, ὅτι εἶναι φυσικό πράγμα, ὅτι ἔτσι πρέπει νά γίνεται! Μά στήν ἀρχή, ὅταν τό πρωτόκανες, ἀναμφισβήτητα εἶχες ἓνα δισταγμό, μετῆλθες ὅλα τά στάδια πού ἀναφέραμε ἐδῶ· τώρα γιατί ἔφτασες νά λές ὅτι αὐτή ἡ πράξη εἶναι φυσική;... καί ὄχι μόνο, ἀλλά εἶναι καί ἀρετή;... καί φθάνεις μάλιστα νά ὑποδεικνύεις καί στούς ἄλλους ὅτι πρέπει νά κάνουν τό ἴδιο;... Θυμίζει λιγάκι τόν μῦθο τοῦ Αἰσώπου μέ τήν κολοβή ἀλεπού, ὅπως θά ξέρετε. Πῶς φτάσαμε ἐκεῖ; Φτάσαμε, παιδιά, γιατί ἔγινε μία διαστροφή μέσα μας. Ἐάν, γιά μιά στιγμή, θά θέλαμε νά ἀναστείλουμε ἐκεῖνο πού ἤδη κάνουμε, θά δοῦμε ὅτι δέν μπορούμε· ἔχει γίνει μία συνήθεια. Αὐτό λοιπόν πού ἔγινε συνήθεια ὡς ἁμαρτία λέγεται πάθος.

Καί λέει τώρα ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός τί

εἶναι πάθος: «ἡ ὑπὸ τοῦ συνδυασμοῦ ἔξις γινομένη τοῦ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ὑποβαλλομένου πάθους καὶ οἰονεὶ συνεχῆς μελέτη καὶ φαντασία». εἶναι ἡ συνήθεια πού ἔγινε ἀπὸ τὸν συνδυασμὸ τοῦ πάθους πού ὑποβλήθηκε ἀπὸ τὸν ἐχθρό καὶ εἶναι, κατὰ κάποιον τρόπο, μιά συνεχῆς μελέτη καὶ φαντασία.

Αὐτό εἶναι τὸ πάθος· εἶναι πιά μιά συνήθεια, τὴν ὁποία διαρκῶς μετέρχεσαι, ἔχεις μιά συνεχῆ μελέτη, δηλαδή συνεχῶς τὸ πράγμα αὐτὸ τὸ βάζεις σέ ἐφαρμογή, καὶ ἔχεις μιά διαρκῆ φαντασία, δηλαδή μιά εἰκόνα μπροστά σου. Ὅπως ὁ μπεκρής, γιὰ παράδειγμα, ὅταν μέθυσε γιὰ πρώτη φορά, ἔκανε μιά ἁμαρτία· ὅταν τὸ ἐπανέλαβε αὐτὸ δέκα, εἴκοσι, πενήντα φορές, τώρα πιά τοῦ ἔγινε πάθος. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τώρα δέν βλέπει μπροστά του παρὰ τὸ ποτήρι καὶ τὴ μπότλια μέ τὸ κρασί! ἔχει δηλαδή μιά συνεχῆ μελέτη καὶ φαντασία τοῦ ἀντικειμένου του.

Καὶ ὅταν χρονίσει καὶ παραχρονίσει τὸ πάθος, ἀλλοίμονο, ἔχουμε ἀκόμη ἓνα στάδιο, ἑβδομο, πού λέγεται *αἰχμαλωσία*.

Λέει πάλι ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὅτι ἡ αἰχμαλωσία «ἔστι βίαία καὶ ἀκούσιος τῆς καρδίας ἀπαγωγή ἀπὸ προλήψεως καὶ μακρᾶς συνηθείας τυραννουμένης». Τί εἶναι *αἰχμαλωσία*; Εἶναι ἡ βίαία καὶ ἡ χωρὶς τῆ θέλησής μας ἄρπαγὴ τῆς καρδιᾶς πού τυραννιέται ἀπὸ ἐξάρτηση καὶ συνήθεια μακρᾶς διαρκείας. Τί εἶναι *αἰχμαλωσία*; Σέ ἄρπάζει αὐτὸ τὸ πάθος, αὐτὴ ἡ αἰχμαλωσία, ἄρπάζει τὴν καρδιά σου, ἀπὸ μιά συνήθεια πού σέ τυραννᾷ, καὶ τὴν πηγαίνει ὅπου θέλει αὐτὸ τὸ πάθος, εἴτε τὸ θέλεις εἴτε δέν τὸ θέλεις.

Αυτά λοιπόν, παιδιά, είναι τά στάδια πού μετέρχεται τό κακό πού ξεκινᾷ μέσα στὸν ἄνθρωπο.

Τί θά λέγατε ὅμως; συνέβησαν ἄραγε στοὺς πρωτοπλάστους τά στάδια αὐτά, ἂν ὄχι τά δύο τελευταῖα, τό πάθος καί ἡ αἰχμαλωσία, ἀλλά τουλάχιστον τά πρῶτα; Ἀναμφισβήτητα, ναί. Συνέβη προσβολή; Βεβαίως, ἀπό τὸν διάβολο. Κατόπιν, συνέβη ὁ συνδυασμός; δηλαδή νά ἀποδεχθοῦν οἱ πρωτόπλαστοι αὐτό πού τοὺς ἔλεγε ὁ διάβολος; Βεβαίως. Συγκατετέθηκαν; εἶπαν τό ναί; Βεβαίως. Συνέβη σ' αὐτοὺς μία πάλη; Ἀσφαλῶς. *Μά, γιά στάσου, εἶχε πεῖ ἡ Εὐα στὸν ὄφι, ναί, ἀλλὰ μᾶς εἶπε ὁ Θεός νά φᾶμε ἀπὸ τοὺς καρπούς ὅλων τῶν δένδρων, ἐκτός ἀπὸ τό δένδρο αὐτό.* Ὑπῆρξε λοιπόν ἕνας δισταγμός. Κατόπιν ὅμως αὐτός ὁ δισταγμός, αὐτή ἡ πάλη ἔφυγε καί ἔγινε ἡ πράξη· ἡ Εὐα ἄπλωσε τό χέρι της, ἔφαγε τὸν καρπό. Τί σημαίνει αὐτό; ὅτι συγκατατέθηκε.

Ὅμως τό προπατορικό ἁμάρτημα ἐπαναλαμβάνεται μέσα στοὺς αἰῶνες. Ποιό εἶναι αὐτό τό ἁμάρτημα; Τό ἔχουμε πεῖ πολλές φορές· εἶναι ἡ αὐτονομία, ὁ αὐτονομισμός· τό δικό μου τό θέλημα, ὄχι τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Αὐτό εἶναι τό προπατορικό ἁμάρτημα, τό διαρκῶς καί διαρκῶς ἐπαναλαμβανόμενο ἀπὸ ὅλους πιά τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀδάμ. Καί ἔτσι ἔγινε πάθος, ἔγινε αἰχμαλωσία. Βλέπετε;

Σήμερα, ἂν κάποιος θά ἤθελε νά μᾶς ἐμποδίσει νά κάνουμε τό κακό, θά ἀντιδρούσαμε, θά προβάλλαμε ὅλους ἐκείνους τοὺς χαρακτηρισμούς, καί θά λέγαμε: *Μή μέ καταπιέξεις... Μή τοῦτο... μή ἐκεῖνο...!* Γιατί; Θέλουμε νά μένουμε στά πάθη μας! Τά πάθη μας τά ἀ-

γαπᾶμε, τὰ χαϊδεύουμε! Δέν ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι εἶναι τυραννικά σ' ἐμᾶς. Ζοῦμε αὐτὴν τὴν τυραννίαν τῶν παθῶν, καὶ τὴν ἀγαπᾶμε! Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ πῶ ὅτι ζοῦμε ἓνα εἶδος πνευματικοῦ μαζοχισμοῦ... νὰ ἀγαπῶ νὰ τυραννιέμαι, νὰ ἀγαπῶ νὰ βασανίζομαι!

Σᾶς τό εἶπα καὶ προηγουμένως· ὅλη ἡ φιλολογία μας –καὶ ὅχι μόνο ἡ ἀρχαία ἐλληνική, ἀλλὰ ἡ παγκόσμια– τί εἶναι;¹⁴ Ἀγαπῶ νὰ βασανίζομαι. Εἶναι φοβερό πρᾶγμα, ἀγαπᾶμε τὰ πάθη μας· καὶ ὅταν θὰ ἔρθῃ κάποιος νὰ μᾶς σώσει, νὰ μᾶς λυτρώσει, τοῦ τό ἀρνούμεστε γιατί ἀγαπᾶμε αὐτό πού εἴμαστε.

Ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος ὠραιότατα καὶ ψυχολογικότερα λέει ὅτι παρακαλοῦσε τὸν Θεό νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ πάθη του· ἀλλὰ στό βάθος εὐχόταν νὰ ἀργήσῃ νὰ ἔλθῃ ἡ σωτηρία, κι αὐτό γιατί ἀκόμα ἀγαποῦσε τὰ πάθη του!¹⁵

14. Ἐπειδὴ ὅλη ἡ παγκόσμια φιλολογικὴ καὶ φιλοσοφικὴ πνευματικὴ παραγωγή τοῦ ἀνθρώπου εἶναι βασισμένη σὲ λάθος δεδομένα, λάθος θὰ εἶναι καὶ τὰ ἐξαγόμενα ἐξ αὐτῆς συμπεράσματα. Γι' αὐτό λοιπόν ὅλη αὐτὴ ἡ πνευματικὴ παραγωγή τελικὰ ὅχι μόνο δέν βοηθᾷ τὸν ἄνθρωπο νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη του, ἀλλὰ, τὸ ἀντίθετο, τὸν ὠθεῖ πρὸς αὐτά, ἀφοῦ τὰ θεωρεῖ μάλιστα καὶ τὰ δικαιολογεῖ ὡς φυσιολογικὲς καταστάσεις.

15. Ἔτσι, δύο θελήσεις μάχονταν σ' ἐμένα· ἡ μιά παλιά, ἡ ἄλλη νέα· ἡ μιά σαρκική, ἡ ἄλλη πνευματικὴ· ἡ μιά ἐναντίον τῆς ἄλλης· καί, ἀνταγωνιζόμενες μεταξύ των, διέσχιζαν τὴν ψυχὴ μου. Ἔτσι, τὸ βάρος τοῦ αἰῶνα βάρυνε μὲ γλυκύτητα ἐπάνω μου ὅπως σ' ἓνα ὄνειρο· οἱ δὲ στοχασμοί μου ἔμοιαζαν μ' ἐκείνους πού προσπαθοῦν ν' ἀφυπνισθοῦν, ἀλλὰ, νικώμενοι ἀπὸ τὴν νάρκη των, βυθίζονται πάλι σ' αὐτήν. Μοῦ ἄρεσε, μὲ κατακοῦσε ἡ ἀγάπη Σου· ἀλλ' ἀγαποῦσα καὶ τὸ πάθος μου, πού μ' ἐξουσίαζε. Δέν μποροῦσα νὰ δώσω καμμιά ἀπάντηση ὅταν μοῦ ἔλεγες «ἔγειρε ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφανῶσαι σοι ὁ Χριστός»

Βλέπετε λοιπόν, παιδιά, ότι αυτό είναι τό ὀδυνηρό γιὰ τόν ἄνθρωπο, τό ὅτι ἀγαπᾷ τά πάθη του!

Τί εἶναι λοιπόν τό πάθος; Εἶναι ἡ συνήθεια σ' ἐκείνο πού συγκατατεθήκαμε, καί εἶναι γιὰ μᾶς μιὰ συνεχῆς μελέτη καί συνεχῆς ἐπιθυμία του! Εἶναι ἀκόμη ἡ συνεχῶς ἐπαναλαμβανόμενη ἁμαρτία, πού χρονίζει στήν ἐπιτέλεσή της, καί γίνεται ἔξις, γίνεται δευτέρα φύσις.

Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέει: «πάθη, ἃ δὴ ψυχῆς νόσοι»¹⁶. Τί εἶναι τά πάθη; Εἶναι ἀρρώστιες τῆς ψυχῆς. Καί κάπου ἄλλου πάλι λέει: «παρὰ φύσιν οὖν κίνησις ψυχῆς κατὰ τὴν πρὸς τὸν λόγον ἀπειθείαν τὰ πάθη»¹⁷. Τὰ πάθη εἶναι ἡ ἀφύσικη κίνηση τῆς ψυχῆς, πού ἀπειθεῖ στή λογική. Εἴδατε; δέν ὑπακούουν τά πάθη· ἀπειθοῦν στή λογική!

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης λέει: «ὕστερον ἐπείσθηται τὸ πάθος αὐτῷ (τῷ ἀνθρώπῳ) μετὰ τὴν πρώτην

(Εβρ. 5, 14). Παντοῦ μοῦ ἔδειχνες τὴν ἀλήθειά Σου· καί ἡ ἀλήθεια Σου μέ καθυπέταξε, καί δέν ἤμουν πιά ἱκανός ν' ἀπαντήσω παρὰ μέ λέξεις μαλθακές καί ὑπναλέες. «Ἀμέσως... παρενθύς... Ἀλλὰ περίμενε λίγο!...» Ἀλλ' αὐτό τό "παρενθύς" καί τό "ἀμέσως" δέν ἐρχόταν ἀμέσως καί παρενθύς. Μάταια «συνηδόμενη κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον τῷ νόμῳ Σου», ἀφοῦ ἓνας ἄλλος νόμος στά μέλη μου ἀντιστρατεύοταν «τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου καὶ ἠχημαλώτιζε με ἐν τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας», ὁ ὁποῖος βρισκόταν στά μέλη μου. «Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος! τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;» (Ρωμ. 7, 22-25), ἐάν ὅχι ἡ χάρις Σου διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν; (Γερῶν Αὐγουστίνου, Αἱ ἐξομολογήσεις, Εἰσαγωγή-Μετάφραση-Σημειώσεις Ἀνδρέα Δαλεζίου, ἐκδ. Γραφεῖον Καλοῦ Τύπου, Ἀθήναι 1951)

16. Λόγος προτρεπτικός πρὸς Ἑλλήνας, 2.11.115.2.

17. Κλήμεντος Στρωματέων, 2.13.59.6, PG 8, 997B.

κατασκευήν»¹⁸. Κατοπινά μπήκε τό πάθος στόν ἄνθρωπο, μετά τήν πρώτη κατασκευή πού εἶχε ἀπό τόν Θεό.

Καί ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής λέει: «Τὰ πάθη αὐτὰ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων προηγουμένως οὐ συνεκτίσθη». Τά πάθη αὐτά δέν δημιουργήθηκαν μαζί μέ τήν πρώτη κατασκευή τοῦ ἀνθρώπου, «ἐπεὶ καὶ εἰς τὸν ὄρον ἂν συνετέλουν τῆς φύσεως ... ἐπεισέχθη ταῦτα, τῷ ἀλογοτέρῳ μέρει προσφυνέντα τῆς φύσεως».¹⁹ Δηλαδή, μ' ἄλλα λόγια, ἔχουμε πλέον καί μία δεύτερη φύση. Ναί, μία δεύτερη φύση!

Ὅπως καταλαβαίνετε, παιδιά, τά πάθη εἶναι πλέον μία κατάσταση στήν ὁποία βρισκόμαστε ὅλοι μας καί πάσχουμε ὅλοι μας!

Ἀλλά τό θέμα τῶν παθῶν εἶναι μεγάλο· γι' αὐτό, ἐπειδή σήμερα δέν τελειώνουμε, ὅπως βλέπω, μένει ἀκόμη κάτι νά ποῦμε, πού πρῶτα ὁ Θεός θά τό ποῦμε τήν ἐρχόμενη Κυριακή.

Κυριακή, 18 Νοεμβρίου 1984

18. *Περὶ παρθενίας*, Κεφ. IB', *Περὶ τῆς τοῦ κακοῦ αἰτίας*, 12.10, PG 46, 369C.

19. Ἀγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Πρὸς Θαλάσσιον τὸν ὁσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον, περὶ διαφορῶν ἀποριῶν τῆς θείας Γραφῆς*, PG 90, 269.